

ВИКЛИКИ І ЗАГРОЗИ ЕПОХИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Епоха глобалізації несе в собі не тільки позитивні сторони й переваги, але й цілу низку певних загроз і викликів. Які саме загрози підстерігають людство в результаті тотальної глобалізації й як з ними боротися розкрито в даній статті.

Ключові слова: глобалізація, інформаційна революція, тероризм, міжнародне співробітництво, ризики і загрози глобалізації.

Эпоха глобализации несет в себе не только позитивные стороны и преимущества, но и определенные угрозы и вызовы. Какие именно угрозы подстерегают человечество в результате тотальной глобализации и как с ними бороться раскрыто в данной статье.

Ключевые слова: глобализация, информационная революция, терроризм, международное сотрудничество, риски и угрозы глобализации.

The epoch of globalization carries in itself not only positive sides and advantages but also threats and calls. Which one threats catch humanity as a result of total globalization and how with them to fight it is exposed in this article.

Key words: globalization, informative revolution, terrorism, international cooperation, risks and threats globalization.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Кінець ХХ – початок ХХІ століття красномовно демонструє небезпечне невідповідність між глобальним масштабом проблем, з якими стикається все людство, і обмеженими, як правило, національно-державними засобами і методами їх вирішення.

Докорінна зміна міжнародної ситуації супроводжувалася появою нових гострих проблем, що мають загальний для багатьох держав характер і виходять далеко за межі національних кордонів [2]. Інформаційна революція і поява Інтернету різко стимулювали процес глобалізації у всіх сферах життєдіяльності людини. Міждержавні кордони перестали бути перешкодою для масованого руху капіталу. Транснаціональні корпорації здобули небувалий вплив, в тому числі на політичні процеси. Набрало чинності безпрецедентне зростання зарубіжних інвестицій, що спрямовуються як в розвинені країни, так і в країни, що розвиваються [5]. Все це поряд з певними перевагами несе в собі низку загроз національному розвитку посткомуністичних країн, у тому числі й Україні, й вимагає ретельного наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, а також публікацій попередніх років.

Порушена проблематика вже знайшла необхідне відображення у авторитетних працях вітчизняних дослідників: Ю. М. Пахомова, Л. М. Письмаченко, А. Д. Гулієва; російських дослідників: А. В. Соловйова, А. С. Параніна. У

числі зарубіжних, зокрема з США, варто виокремити доробок З. Бзежинського та групи науковців на чолі з Я. Крегелем, Э. Маунером, Г. Гробрером. При цьому, як свідчать результати авторської джерелознавчої розвідки, досліджувана тематика потребує подальшого поглиблення саме у фокусі побудови та викладу, здійсненому у цій статті.

Постановка завдання. Метою даної роботи є висвітлення основних проблем, що криються за розвитком процесів глобалізації, розкриття можливих наслідків за різних фокусів уваги науковців і політиків щодо сутності викликів і загроз та пошуку можливих шляхів їх усунення.

Виклад основного матеріалу. В останні роки в умовах зростаючої глобалізації та розширення міжнародного співробітництва на сцену вийшли десятки нових міжнародних, регіональних і субрегіональних об'єднань та організацій, які займаються вирішенням різноманітних глобальних, міжнародних і локальних проблем у політичній, економічній, військово-стратегічній, гуманітарній, культурній, екологічній та інших сферах [3; 10]. У межах цих об'єднань та організацій вирішуються питання міжнародного і багатосторонньої взаємодії в таких найважливіших сферах, як розширення торгово-економічного та інвестиційного співробітництва, захист навколишнього середовища, боротьба з глобальною зміною клімату, протидія міжнародній злочинності, зростанню міжнародного тероризму. У даний час змінюється саме поняття міжнародної безпеки, оскільки сьогодні державам

потрібна безпека не один від одного і вже тим більше не безпека проти когось, а потрібно безпеку від транскордонних загроз [4].

Серед найбільш небезпечних зовнішніх викликів і загроз нової епохи – різними ученими вирізняються: різка активізація міжнародного тероризму, загальне збільшення його масштабів і розширення географічних рамок [3, 4]; зростання міжнародної злочинності, що охоплює все нові сфери, включаючи незаконний оборот наркотичних засобів і психотропних речовин [11], кіберзлочинність [3], контрабанду зброї та радіоактивних матеріалів [5], торгівлю людьми, боротьбу з піратством [8] і ін.

В умовах глобалізації міжнародний тероризм має розглядатися не тільки як загроза окремо взятим державам, а й виклик усьому людству. Це зумовило перелік принципово нових характеристик терору епохи глобалізації найрозвиненіших країн.

Перш за все, змінилися цільові установки тероризму. Мета таких атак полягає не в досягненні військової перемоги в її класичному розумінні, але в поширенні паніки, відчуття незахищеності, економічних потрясіннях, розхитуванні або руйнуванні фінансових систем [3] для впливу на політику або відставку урядів.

Для прикладу звернемося до трагедії 11 вересня 2001 в США. Показовий вибір терористами цілей для атак. Направивши один з літаків на будівлю Пентагона, в серце самої потужної військової машини в світі, вони навряд чи розраховували завдати поразки армії США або хоча б на серйозний збиток їй. Значно важливішим завданням було поширення серед американців почуття особистої незахищеності, демонстрація неефективності військових засобів, в створення яких вкладено стільки сил і ресурсів, переконання рядового громадянина в тому, що схватися від терористичної загрози неможливо.

У тому ж смислового ряду знаходиться атака на французький супертанкер «Лімбург» 6 жовтня 2002 Напад на цей корабель сталося поблизу берегів Ємену. Вибух був викликаний зіткненням великого нафтоналивного судна з човном терористів, завантаженої вибухівкою. Методологія «морського суїциду» випробувана терористами і раніше.

Вибух на острові Балі, Індонезія 12 жовтня 2002 Вибух туристичного центру на одному з найбільш популярних в Азії курортів [3] в пік туристичного сезону забрав життя майже 200 людей, більшість з яких були туристами з Австралії.

Теракт в Москві 23-26 жовтня 2002 р. Терористи, що захопили театральний центр на Дубровці, оголосили своїми вимогами припинення війни в Чечні та виведення звітти федеральних військ.

Чеченська війна починалася як конфлікт між сепаратистами і федеральним центром, який прагнув до збереження територіальної цілісності Росії. Лідери чеченських сепаратистів затратили

чимало зусиль, щоб представити свої дії як легітимну боротьбу народу за право на самовизначення. Але дуже скоро міжнародні терористи взяли під свій контроль всі дії сепаратистів, стали його організуючою і спрямовуючою структурою. В результаті сепаратистський рух в Чечні дуже швидко перетворилося на складову глобальної стратегії міжнародного тероризму, коли далеко не всі керівники держав, у т. ч. РФ своєчасно оцінили складнорозумілу сукупність тодішніх та можливих загроз для світу й його регіонів [3; 4; 7; 8].

Ще однією особливістю сучасного тероризму є тісна взаємодія терористичних і екстремістських організацій самого різного штибу. Політичний, релігійний екстремізм, агресивний сепаратизм, антиглобалізм, лівий і правий радикалізм і т. д. – Все це ланки одного терористичної ланцюга, взаємодоповнюючі один одного на різних ділянках терористичної діяльності. Боротьба з однією ланкою, одним компонентом не є повноцінним рішенням завдання боротьби з тероризмом в цілому [1; 10].

Третя особливість полягає в тому, що терористичні організації взаємодіють з угрупованнями в інших сферах організованої злочинності. Так, сепаратистські режими в нових незалежних державах, в тому числі і в згаданому вже Нагірному Карабасі [3], використовують контрольовані ними території в інтересах наркобізнесу, нелегальній торгівлі зброєю і людьми, відмивання грошей та іншої незаконної діяльності, прибуток від якої спрямовується на фінансування тероризму.

Четверта особливість – зміна об'єктів терористичних атак. Сьогодні головною їхньою метою є об'єкти промислової інфраструктури в транзитних регіонах з великою кількістю населення, транспортні комунікації і система життєзабезпечення, які в умовах глобалізації, впровадження сучасних досягнень науки і техніки стають більш уразливими. Трагічний досвід Азербайджану, де терористичні акти здійснювалися в основному на об'єктах транспортної інфраструктури, є ще одним доказом подібного розвитку подій. У цьому сенсі саме країни Південного Кавказу є виключно уразливими, оскільки тут вже розпочато реалізацію великомасштабних міжнародних проектів з відновлення історичного «Шовкового Шляху», зміцненню транспортного коридору Європа-Кавказ-Азія, прокладання нових нафтових і газових трубопроводів.

Крім того, і це по-п'яте, масштабна і багатогалузева терористична діяльність може здійснюватися тільки при цільової підтримки державних органів будь-якої країни [1; 3; 4]. Сучасні терористичні організації – потужні, суворо ієрархічні структури з відповідним їх масштабами оснащенням. Їх більше не зупиняють державні кордони. Вони мають в своєму розпорядженні оперативні, розвідувальні та контррозвідувальні підрозділи, бойові групи прикриття. Все це можливо лише за умови державної підтримки.

І, нарешті, шоста особливість терору в умовах глобалізації – це так звана проблема «надання причалу», притулку тероризму і його виправдання. Держави, що реалізують цю політику, створюють терористам всі умови для відпочинку і лікування, надають їм політичне прикриття після здійснення терористичних актів в інших державах, заохочують проведення «брудних» інформаційних кампаній, спрямованих на виправдання тероризму. Ще більш небезпечним є спроби створення терористам іміджу «національних героїв», «борців за справедливість», сприяють вихованню молодого покоління в дусі традицій терористичної боротьби.

Тут доречно згадати також і про таке, здавалося б, локальному феномен, який, однак, є показовим при аналізі тенденцій трансформації міжнародного тероризму: вперше в історії США потенційно небезпечними для безпеки країни були оголошені так звані терористи, що вирощені в дома – американці, які приєдналися до тих чи інших терористичних угруповань.

Міжнародний тероризм глобального рівня – новий феномен у світовій політичній ситуації. Звичайно, терор як інструмент політичної боротьби має багатовікову історію. Проте зараз вигляд міжнародного тероризму розмитий, і навіть спроби дати його точне визначення серйозно ускладнені. З. Бжезинський [1] навіть висловив побоювання в тому, що тероризм перетворюється на якийсь абстрактний феномен, без жодної мотивації. Не намагаючись дати універсальне визначення міжнародного тероризму, ми цілком можемо сформулювати головну небезпеку, з якою сьогодні стикається світове співтовариство, включаючи Україну, і з якою йому доведеться боротися в досяжному майбутньому. Мова йде про глобальну експансію радикального ісламу [3; 4], який використовує методи терору для досягнення домінування в масштабах планети.

Мова йде про можливість цивілізаційного регресу. Терор як спосіб дії, замінений на екстремістської ісламської ідеології та психології фанатиків, повністю позбавлених інстинкту самозбереження, – ця гримуча суміш і вона встановлює масштаб загрози.

Перераховані фактори – не єдині, що дозволяють говорити про небезпеку цивілізаційного регресу. Війна з міжнародним тероризмом – процес інтерактивний. Залучені в неї держави опиняються під дуже серйозним тиском. Стикаючись з діями терористів, для яких немає моральних бар'єрів, важко втриматися від відповіді терором на терор. Вельми спокусливо для «полегшення боротьби зі світовим злом» піти на «тимчасові» обмеження базових прав і свобод громадян. Проте вибір такого шляху означав би частковий успіх терористів і крок назад в цивілізаційному розвитку.

Серед причин появи міжнародного тероризму потрібно згадати проблеми бідності і величезного нерівності в рівнях життя між розвиненими і країнами, що розвиваються, так само як і спроби нав'язати одну певну модель виробництва [4; 7] та

споживання в якості універсального «ліки» для всіх країн з різними історією, культурою та цивілізаційними традиціями. Такі спроби нічого, крім страху втратити національну ідентичність, в мусульманських країнах викликати не можуть. Тим не менш, завдання боротьби з міжнародним тероризмом повинна жорстко відділятися від завдання боротьби з бідністю та нерівністю. Бідність багатьох ісламських країн не є головною причиною, що породжує тероризм, і не може служити аргументом для його виправдання. На жаль, ісламський екстремізм має ідеологічні коріння, і фанатиками-мусульманами рухають зовсім не меркантильні інтереси.

Той факт, що світ, а разом з ним і Україна, знаходиться в стані глобальної війни принципово нового типу – війни зі світовим тероризмом – поки погано усвідомлюється в багатьох столицях провідних держав світу. Від цієї війни не можна ухилитися або оголосити нейтралітет. Удар терористів може бути завдано з повітря, на морі і на суші в будь-якій точці планети.

Нові актори починають визначати ситуацію на світовій політичній сцені. Вони не є суб'єктами міжнародного права, оскільки це не суверенні офіційно визнані держави. Вони не підкоряються ніякому легітимного уряду. Їх важко, а частіше неможливо пов'язати з територією будь-якої країни. Вони діють глобально, не беручи до уваги ніякі національні кордони. Звичайно, вони використовують території суверенних держав, але ніколи не просять дозволу у їхніх урядів. Міжнародні терористичні мережі все більше впливають на розвиток світової ситуації в сферах безпеки, політики та економіки, але жоден уряд не може укласти договір з цими структурами або обмінятися дипломатичними місіями. Всі мирні способи тиску, вироблені світовим співтовариством для міждержавних відносин (економічні санкції, торгіві ембарго), втрачають всякий сенс у відношенні підпільних терористичних мереж. Навіть використання збройних сил, що створювалися для нанесення поразки ворожим арміям, як антитерористична засіб малоефективно.

Держави, які оголосили про свій твердий бажання боротися з міжнародним тероризмом, стикаються з аналогічними проблемами: відсутність оборонних ліній противника, на які була б зруйнована військова міць, ворожих армій, які можна розгромити у вирішальних битвах, територій, які треба окупувати, і столиць, куди можна було б вступити переможним маршем. Війна йде, але в ній немає фронту і тилу: невідомо, яка мета буде обрана терористами для наступної атаки.

Боротьба з тероризмом вийшла на новий рівень після подій 11 вересня, які, по суті, змінили ситуацію в світі. За вибухами в США пішли атаки міжнародного тероризму в Іспанії, Великобританії, Франції, Індії та інших країнах. Стало очевидно, що масштаб загрози воістину глобальний і впоратися з нею можна, лише об'єднавши зусилля світового співтовариства в боротьбі з цим злом.

Виклики і загрози міжнародного тероризму придбали зловісні для людства обриси і диктують нагальну необхідність спільно протидіяти їх стрімкого наростання.

Саме актуальність тероризму, його небезпека для міжнародного суспільства змушує шукати і застосовувати нестандартні, не властиві загальної кримінології міжнародно-кримінологічні методи [3; 8] пізнання причинності цього соціально-правового явища і його подолання.

Одним з успішних прикладів міжнародної взаємодії в сфері боротьби з міжнародним тероризмом є Регіональна антитерористична структура СНД і Шанхайської організації співробітництва (ШОС). У її рамках країни СНД-члени ШОС вирішують питання об'єднання зусиль, координації дій та протидії міжнародному тероризму, ісламському фундаменталізму, сепаратизму і діяльності екстремістських організацій. Країнами – учасницями СНД і ШОС підписані Конвенція про боротьбу з тероризмом, сепаратизмом і екстремізмом 2001 г, Угода про Регіональній антитерористичній структурі 2001-2002 рр., що передбачають проведення узгоджених антитерористичних заходів на їх території.

Тема співпраці в боротьбі з міжнародним тероризмом стала предметом обговорення не тільки в ході двосторонніх контактів, а й на всіх найважливіших міжнародних форумах. Цією проблемою активно зайнялися такі впливові структури, як ООН, «Велика вісімка», СНД, ШОС, ОБСЄ, ОДКБ, АТЕС, АРФ, АСЕАН та ін

Важлива дипломатична робота ведеться Робочою підгрупою по боротьбі з тероризмом (РПГ-ТЕР). Її результатом стало узгодження пропозицій щодо організації та проведення спільних ГУАМ, Відділом по боротьбі з тероризмом ОБСЄ та Відділом попередження тероризму Управління ООН з наркотиків і злочинності семінарів-практикумів у сфері попередження і боротьби з тероризмом, виконання правоохоронними органами держав-учасниць ГУАМ завдань по боротьбі з тероризмом і зміни в національних законодавствах у цій сфері.

Національні служби всіх провідних держав світу, які займаються міжнародною злочинністю та боротьбою з тероризмом, поступово налагодили регулярні контакти та обмін інформацією про терористичні організації і їх членах. В рамках ООН сформований офіційний перелік організацій, здійснюється постійна робота з протидії та обмін інформацією з проблем міжнародного тероризму [3; 4; 10].

Встановлення контактів між відповідними структурами України та інших держав для вирішення зазначених проблем, сприяння налагодженню широкого міжнародного співробітництва в даних сферах стали пріоритетними завданнями її органів зовнішніх зносин.

Сьогодні перед світовою спільнотою стоїть питання: що вважати пріоритетними цілями в боротьбі з міжнародним тероризмом? Коль скоро глобальна війна з тероризмом вже йде, треба

визначити пріоритетні цілі, на досягнення яких має зосередитися світове співтовариство, щоб нанести цього страшного ворога максимальний збиток.

Умовно їх можна визначити як чотири групи завдань: стиснення і ліквідація життєвого простору тероризму, припинення фінансових потоків, що живлять тероризм, і банкрутство «терористичного інтернаціоналу», проникнення в підпільні терористичні мережі та їх ліквідація; нарешті, руйнування зв'язків між ісламом та ісламським екстремізмом.

Кожна з цих задач дуже складна і потребує вироблення нових норм міжнародного права, глибоких змін у структурі та методах підготовки збройних сил і багато чого іншого.

В умовах принципово нових загроз [11] традиційні підходи до забезпечення міжнародної безпеки і базові принципи військової стратегії в значній мірі втрачають сенс і стають абсолютно неадекватними сучасним реаліям. Збройні конфлікти, продовжуючи залишатися на порядку денному, як необхідний об'єкт відображення, починають стрімко поступатися новим тенденціям в міжнародних процесах, породжених світової глобалізацією та інтеграцією культур, економік, гуманітарного простору і т. д.

У цій ситуації поряд з традиційними військовими загрозами національній безпеці держави, в теорії міжнародних відносин все більша увага приділяється нетрадиційним – новим загрозам. Це: незаконний оборот наркотичних і психотропних засобів, незаконна торгівля зброєю, торгівля людьми, особливо жінками і дітьми, легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, і багато іншого. Без попередньої роботи, що виконується співробітниками митної служби, національним спецслужбам буває часом непросто переступити через усталені і культивувалися десятиліттями «холодної війни» стереотипи, піти на налагодження прямих контактів один з одним в настільки делікатних областях. Коротко розглянемо особливості ситуацій, з якими в цьому контексті стикається сьогодні митна служба.

Нерозповсюдження ядерної зброї в умовах боротьби з тероризмом. Проблема розповсюдження ЗМЗ стосується хімічної, бактеріологічної і ядерної зброї, причому найбільша загроза пов'язана з можливістю отримання терористами саме ядерної зброї. Поєднання двох загроз – тероризму по всьому світу і розповсюдження ЗМЗ, перш за все ядерної, – створює центральний вузол нових загроз міжнародній безпеці. Формуючи відповіді на сучасні виклики і загрози національній і міжнародній безпеці, політики і вчені неминуче стикаються з необхідністю вибору між односторонніми діями, що базуються на розумінні своєю державою цих загроз [3; 8; 9], та необхідністю діяти колективно на основі норм міжнародного права.

При цьому вчені розглядають здебільшого три можливості формування концепції безпеки: національна безпека; суспільна безпека і безпеки особистості.

Висновки.

1. Вищенаведене дозволяє прийти до надзвичайно важливого висновку: ні однополярна американоцентристська модель світу, ні багатополярна схема протидіючих полюсів не дають адекватного уявлення про реальні процеси сучасного світу, а значить, не можуть дати необхідних та достатніх уявлень про реальні процеси і результати досліджуваної діяльності й формування рекомендацій і прийняття рішень у сфері зовнішньої політики й стратегії безпеки.

2. Факти все більш переконливо підтверджують, що ми присутні при формуванні нової біполярної моделі зі складною композиційною структурою кожного з полюсів. На одному з них групуються держави, що визнають необхідність слідувати у внутрішній політиці та відносинах один з одним узгодженим правилам і нормам, що приймають деякі базові цінності і цивілізаційне різноманіття світу. Інший полюс представлений як державними, так і недержавними терористичними і кримінальними транснаціональними мережами, сповідують радикальні ідеології, заперечують норми права і морально-етичні обмеження і ставлять задачу глобальної експансії своїх ідеологій.

3. Цілоком справедливо стверджувати, що досліджувана тематика є багато дисциплінарною, міжвідомчою, міжнародною та такою, що потребує виваженого формування саме: правил і процедур, санкцій і стимулів, утримувачів і протидіючих у всіх царинах щодо діагностування, оцінювання та розв'язання проблем, викликаних глобалізацією.

4. Підкреслимо, що для України, розвитку її національної ідеї на засадах загальнонаціональної злагоди, громадянського миру і цивілізованого прогресу конче необхідно спершу на науково-теоретичному рівні осмислити ієрархічно послідовну сукупність кроків щодо зменшення зовнішніх загроз бути периферією світо господарських процесів, фінансовим карликом та місцем продажу зарубіжної низько технологічної продукції.

5. Думається на всіх рівнях державного управління та місцевого самоврядування України варто продумувати та вводити в дію систему заходів щодо своєчасного попередження та боротьби з усілякими проявами внутрішнього й міжнародного тероризму, у тому числі й економічної направленості.

Сферами подальших наукових розвідок варто назвати:

– Умови і фактори розвитку інституційних спершу державних механізмів своєчасного осмислення, оцінювання та прийняття адекватних рішень на всіх рівнях щодо порушеної проблематики;

– Реалізація світо визнаних принципів реального соціально-економічного партнерства всіх впливових і зацікавлених сил суспільства стосовно досліджуваної проблематики;

– Посилення теоретико-методологічних засад розвитку національної та міжнародної саме експертної діяльності щодо виявлення, розслідування та доведення фактів негативного глобального впливу на національні економіки, громадян тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и ее геостратегические императивы / З. Бжезинский. – М. : Международные отношения, 2005. – 256 с.
2. Бодров В. Г. Трансформация экономических систем: концепции, модели, механизмы регулирования та управління : [навч. посіб.] / В. Г. Бодров. – К. : УАДУ, 2002. – 104 с.
3. Гулиев А. Д. Международно-правовой контекст внешних сношений в условиях глобализации : [монографія] / А. Д. Гулиев. – К. : Изд-во Нац. авиац. ун-та, 2011. – 464 с.
4. Цивилизационная структура современного мира / Под ред. Ю. Н. Пахомова, Ю. В. Павленко. – К. : Наукова думка, 2008. – 640 с. – Книга II.
5. Письмаченко Л. М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю України: механізми регулювання і контролю : [монографія] / Л. М. Письмаченко. – Донецьк : Вид-во «Юго-Восток», 2008. – 366 с.
6. Івашов М. Ф. Актуальні питання економічної теорії та практики її застосування в державному управлінні : [навч. посіб.] – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 56 с.
7. Івашов М. Ф. Актуальні економіко-теоретичні проблеми системно-інформаційних засад інституційного реформування суспільства / М. Ф. Івашов, О. К. Скаленко // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2006. – № 1. – С. 64–70.
8. Панарин А. С. Стратегическая нестабильность в XXI веке / А. С. Панарин. – М. : Алгоритм, 2003. – 560 с.
9. Рыночный шок: материалы группы «Адженда» по соц.-экон. Реконструкции Центральной и Восточной Европы / Под. ред. Я. Крегеля, Э. Маунера, Г. Гробера. – Вена : ВЦПН, 1992. – 176 с.
10. Соловьев А. В. Взгляд в прошлое, настоящее, будущее: Сб. статей / А. В. Соловьев. – Кострома : КГТУ, 2007. – 95 с.
11. Веденеев Д. В. Украинский фронт в войнах спецслужб : Исторические очерки. – К. : К.І.С., 2008. – 432 с.

Рецензенти: Багмет М. О., д.і.н., професор;
Козлова Л. В., к.держ.упр.

© Івашов М. Ф., 2012

Дата надходження статті до редколегії 06.04.2012 р.

ІВАШОВ Михайло Федорович – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри економіко-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Коло наукових інтересів: міжнародні економічні відносини, діяльність України в рамках міжнародних економічних організацій, психологія праці, профорієнтація.